

מערבית דרומית — אמר רבי אליעזר בן יעקב: שכחתי מה היתה לשכה זו משמשות. אבא שאול אומר: שם היו נותנים יין לנסכים ושמן למנורה ולמנחות. היא היתה נקראת לשכת בית שמנים.

וחלקה היתה עזרת הנשים בראשונה, כשנבנתה תחילה, שהיו קירותיה חלקים, ללא בליטות.

אבל לאחר מכן הקיפוה, שבנו על קירותיה מסביב, גזוזטרה [יש גירסה: כצורה] כדי שלא יתערבו האנשים והנשים בשעת שמחת בית השואבה שנערכה בחג הסוכות בעזרת הנשים. ולכן, בנו את המרפסת, שכך הנשים רואות את השמחה מלמעלה [מלמעלה], והאנשים מלמטה, כדי שלא יהו הגברים והנשים מעורבין יחד בשעת השמחה.

וחמש עשרה מעלות היו עולות מתוכה של עזרת נשים לעזרת ישראל, כנגד חמש עשרה פרקי "שיר המעלות" שבספר תהלים, שעליהן הלויים אומרים בשיר, בשעת שמחת בית השואבה.

ומעלות אלו לא היו טרוטות, מלבניות, כדרך המדרגות, אלא היו מוקפות כחצי גורן עגולה, כדי שיוכלו כל הנוכחים לראות את הלויים, וכדי שיהיה מקום רחב לעמידת הכהנים. שכן, על כל אחת מחמש עשרה המעלות עמדה שורת כהנים, והם היו משוררים, בזה אחר זה, את חמש עשרה שירי המעלות, לפי סדר עמידתם על המעלות.

משנה ו:

נמצינו למדים מהמשנה הקודמת שיש לה-ב

[פנותיה], ולא היו הלשכות מקורות בתקרה. וכך הם עתידים להיות גם בבית המקדש השלישי. שנאמר בספר יחזקאל [מז] בנבואתו על הבית בעתיד "ויוציאני אל החצר החיצונה, ויעבירני אל ארבעת מקצועי החצר, והנה חצר במקצוע החצר. בארבעת מקצועות החצר — הצרות קטרות".

ואין "קטרות", אלא שאינן מקורות.

ומה היו משמשות ארבעת הלשכות שבפינות עזרת הנשים?

א. דרומית מזרחית — היא היתה לשכת הנזירים, ששם הנזירין מבשלין את שלמיהן. כיון שהזרוע של איל השלמים היתה ניתנת לכהן לאחר בישולה, היה בשר השלמים צריך להתבשל במקום קדוש.

ושם גם היו הנזירים מגלחין את שערן, ומשלחים את השער לשריפה באש אשר תחת הדוד, שבו היה מתבשל בשר איל השלמים.

ב. מזרחית צפונית — היא היתה לשכת העצים, ששם הכהנים בעלי מומין, שאינם ראויים לעבודה, מתליעין, בודקים את העצים אם אינם מתולעים.

וכל עין שנמצא בו תולעת — פסול מעל גבי המזבח, לפי שהתולעת היא דבר שאינו ראוי להשרף על גבי המזבח.

ג. צפונית מערבית — היא היתה לשכת מצורעין, ששם היו טובלים הכהנים לטהרתם לפני שהיו מכניסים את בהונותיהם לתוך עזרת ישראל, כדי שיתנו עליהן מדם האשם ומלוג השמן שמביא המצורע לטהרתו.

שוה, ולכן לא היה צורך לסמן את הגבול ביניהם. אלא מעלה היתה שם, לכל האורך, שבין עזרת ישראל לעזרת הכהנים, וגבוהה אמה.

והדוכן, שבו עמדו הכהנים לברך את ישראל, נתון עליה, על אותה המעלה הגבוהה אמה, שבין עזרת ישראל לעזרת הכהנים. ובה [יש גורסים "בו", בדוכן]. שלש מעלות של חצי חצי אמה.

ומעבר לדוכן היתה רצפה שטוחה [בגובה המעלה העליונה של הדוכן] של עזרת הכהנים.

נמצאת עזרת הכהנים, לפי רבי אליעזר בן יעקב, גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה.

כל העזרה כולל עזרת ישראל ועזרת הכהנים, עד לחומת העזרה המערבית, שמאחורי קודש הקדשים, היתה:

אורך מאה ושמונים ושבע אמה על רוחב מאה ושלושים וחמש אמה.

ושלש עשרה השתחויות היו שם, במקום הפרצות שפרצו מלכי יון [כפי ששנינו במשנה ג']

אבא יוסי בן חנן אומר: לא כנגד מקום הפרצות היו משתחווים אלא כנגד שלשה עשר שערים שהיו [לדעתן] בעזרה. והיתה השתחוויה להודאה לה' על יופיו של הבנין.

ואלו הם שערי העזרה:

א. ארבעה שערים דרומיים, סמוכים, משוכים, למערב [דהיינו, שהיו השערים בחומה הדרומית של העזרה, והיה השער מופנה לצד מערב].

הפרשי גובה של שבע וחצי אמות בין משטח עזרת נשים ובין משטח עזרת ישראל, עד שהיה צורך בחמש עשרה מעלות כדי להגיע מהמשטח התחתון שבעזרת הנשים אל המשטח העליון שבעזרת ישראל. [וכל מעלה גבוהה חצי אמה].

ולשכות היו תחת רצפת עזרת ישראל, ופתוחות, שהיה פתחן פתוח לעזרת הנשים. והיו שתי הלשכות האלו משני צידי המעלות שהיו עולים בהן מעזרת הנשים לפתח עזרת ישראל, ששם היו הלויים נותנים כנורות ונבלים ומצלתים, וכל כלי שיר, שהיו משתמשים בהם בעת שהיו אומרים שירה, ואף לומדים שם את חכמת הנגינה.

ונבנו הלשכות הללו מתחת לרצפת לשכת ישראל כדי שלא ירעשו, ולא יפריעו לכהנים בעבודתם בעת שלמדו נגינה.

עזרת ישראל היתה: אורך מאה אמה ושלושים וחמש אמה, על רוחב אחת עשרה אמה.

ובן עזרת כהנים, שהיתה בהמשכה של עזרת ישראל, היתה אורך מאה ושלושים וחמש אמה על רוחב אחת עשרה.

וראשי פספסין, העשויים לסימן, היו מבדילין בין עזרת ישראל לעזרת הכהנים. והיו אותם ראשי פספסין תקועים בשני הכתלים משני צידי העזרה, כדי להראות עד היכן היא עזרת ישראל, והיכן מתחילה עזרת הכהנים. לפי שלא היו הישראליים רשאים להכנס לעזרת הכהנים אלא לצורך, לסמיכה ולתנופה.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא היתה רצפת העזרות של עזרת ישראל ועזרת הכהנים

שער העליון, הקרוב ביותר לבית קודש הקדשים.

שער הדלק, שהיו מכניסים דרכו את עצי ההדלקה.

שער הבכורות שדרכו הכניסו את קרבנות הבכורות, ששחיתתן כשרה אף בדרום העזרה.

שער המים. ולמה נקרא שמו "שער המים"? שבו מכניסין צלוחית של מים של נסוך המים בהג הסוכות.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: ובו, בשער המים, המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית, כמבואר בנבואת יחזקאל על הבית העתידי [מז א ב].

ולעומתם של ארבעת השערים בדרום היו ארבעה שערים בצפון, בחומה הצפונית של העזרה, וגם שערים אלו שהיו בחומה הצפונית היו **ממוכים**, משוכים, לכוון מערב.

ואלו הם ארבעת השערים הצפוניים

שער יכניה [הנקרא על שם יכניה, וכפי שיבואר במשנה להלן], שהוא שער הניצוץ.

שער הקרבן שדרכו היו מכניסים את כל הקרבנות ששחיתתם בצפון.

שער הנשים, שדרכו היו נכנסות הנשים לעמוד על יד קרבנן בשעת שחיתתו בצפון.

שער השיר, שדרכו היו נכנסים הלויים עם כלי השיר.

ולמה נקרא שמו של **שער יכניה**, שהוא שער הניצוץ, בשם זה? לפי שבו יצא יכניה בגלותו. שבשעה שהיה צריך לגלות לבבל נכנס לבית המקדש והשתחוה שם, ויצא

מאותו השער בדרכו לגלות בבל [מלכים ב כד-טו].

במזרח היה שער אחד ושני פשפשין.

השער שבמזרח — **שער ניקנור**, על שמו של ניקנור שהביא את דלתותיו ממצרים ואירע לו נס בדרך הבאתם.

ושני פשפשים [פתחים קטנים העשויים בצורת כפה] היו לו, אחד מימינו ואחד משמאלו. ושני פשפשים אלו הם בכלל מנין שלש עשרה השערים.

ושנים במערב — לא היה להם שם מיוחד, לפי שלא נעשה בהם שימוש רב, שלא היה צורך בהם אלא לצאת דרכם אל הרחבה של הר הבית שמאחורי קודש הקדשים.

פרק שלישי

משנה א:

המזבח החיצון היה בנוי משלש קוביות של ריבועים, זה על גבי זה. הקוביה התחתונה היתה הרחבה ביותר אך גבוהה אמה בלבד. הקוביה שמעליה היתה מצומצמת מזאת שתחתיה באמה מכל צד, וגבוהה שש אמות. וכן הקוביה העליונה היתה מצומצמת מהאמצעית באמה אחת מכל צד, ומהתחתונה באמתיים מכל צד, וגבוהה שלש אמות. הצמצום של הקוביה האמצעית מעל הקוביה התחתונה יצר את המשטח הנקרא יסוד המזבח, ואילו הצמצום של הקוביה העליונה יצר את משטח ה"סובב", שהיה רחב אמה וגבוה מעל הקרקע שבע אמות. הגג של הקוביה העליונה היה מקום

אמר רבי יוסי: מתחילה, בזמן הבית הראשון שבנה המלך שלמה, לא היה רוחב היסוד של המזבח אלא שמונה ועשרים אמה על שמונה ועשרים בלבד.

והיה המזבח שבנה שלמה כונס ועולה במדה זו של המזבח, שהיתה בבית שני. שבכניסת היסוד ובכניסת הסוכב הוא היה כונס אמה, וכן בניכוי מקום הקרנות אמה, ומקום הילוך הכהנים אמה. עד שנמצא מקום המערכה עשרים על עשרים.

וכשעלו בני הגולה מבבל, הוסיפו עליו ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות מן המערב, כמין גמא [בדומה לאות ר].

שנאמר [יחזקאל מג טז] "והאריאל [שהוא כינוי למזבח], מקום המערכה — שתים עשרה אורך בשתים עשרה רחב, רבוע".

יכול, שאינו אלא שתים עשרה על שתים עשרה?

כשהוא אומר "אל ארבעת רבעיו", מלמד, שמן האמצע הוא מודד שתים עשרה אמה לכל רוח.

בימי הבית הראשון היו הנסכים [היין, והמים בחג הסוכות] ניתנים על גג המזבח, ושותתים למטה אל הבור שבצד המזבח הנקרא "שיתין". ועשו כן משום שדרשו את הפסוק "מזבח אדמה" שיהיה המזבח אטום ולא חלול.

וכשעלו מבבל, דרשו את הפסוק הזה שהוא רק בא למעט שיכנו את המזבח על האדמה ולא על גבי מחילות וכפים. ומאידך דרשו ש"שתית המזבח" צריכה להיות כ"אכילתו": כשם שהקרנות מתעכלים על גבי המזבח

המערכה, ועליו נצבו בארבע פינותיו קרנות המזבח, כל אחת אמה על אמה.

הבסיס של המזבח החיצון היה — ריבוע של שלשים ושתים אמה על שלשים ושתים אמה, בגובה אמה.

ריבוע זה "עלה" [דהיינו היה גבוה] אמה, ולאחר שעלה אמה הוא "כנס", הצטמצם, אמה אחת מכל ארבעת צידו — וזה הוא היסוד של המזבח.

נמצא שמשטח היסוד [הגלוי] היה אמה גובה ואמה רוחב, לאורך ארבעת צידי המזבח.

נמצא הריבוע של המזבח שמעל היסוד — שלשים על שלשים, כאשר מנכים אמה מכל צד.

עלה ריבוע המזבח מעל היסוד המש אמה, וכנס, הצטמצם הריבוע שמעליו אמה מכל צד — זה הסוכב שהקיף את המזבח מסיבי, שעליו היו הכהנים מהלכים כדי לתת את דם חטאת בהמה ואת דם עולת העוף על קרנות המזבח.

נמצא השטח העליון למעלה — עשרים ושמונה אמה על עשרים ושמונה אמה.

ומעליו, תפס מקום הקרנות — אמה מזה ואמה מזה.

נמצא ריבוע השטח הפנוי — עשרים ושש על עשרים ושש.

ויש לנכות מהריבוע הזה את מקום הילוך הכהנים, אמה מזה ואמה מזה מסיבי.

נמצא מקום פנוי של עשרים וארבע על עשרים וארבע, שהוא מקום המערכה.

כך צריכים הנסכים להבלע במקום המזבח ולא בכור שלידו. ולכן הגדילו את המזבח ובנו אותו גם על מקום השיתין, ועשו בו במזבח נקבים שבהם ירדו נסכי היין והמים אל השיתין שמתחתיו.

משנה ג:

למטה ברצפה שליד המזבח, באותה הקרן הדרומית מערבית, מקום של בור עמוק היה שם, ושטחו אמה על אמה. וטבלה של שיש היתה מכסה את אותו המקום, וטבעת היתה קבועה בה בטבלת השיש כדי שיוכלו להגביהה, שבו יורדין לשית שמתחת למזבח, ומנקין אותו.

וכבש היה לדרומו של מזבח, שלשים ושתים אורך, על רחב שש עשרה אמה.

ורבובה, חלל עשוי כעין חלון, היתה לו כמערכו, ששם היו נותנים פסולי הטאת העוף, שילונו בו לילה אחד וייעשו ל"נותר", ואז ייצאו לבית השריפה.

משנה ד:

אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח — מבקעת בית כרם הסמוכה לירושלים היו, שהיו בה אבנים חלקות. [המאירי].

וחופרין שם למטה מהקרקע הבתולה, שלא נחפרה מעולם.

ומביאים משם אבנים שלמות שלא הונף עליהן, שלא נגע בהן, ברזל.

שהברזל — פוסל את האבן למזבח בנגיעה בו גרידא.

והפגימה בשלמות האבנים פוסלת בכל דבר שנעשית בו הפגימה.

והוט של סקרא צבע אדום היה חוגרו כעין חגורה, באמצע המזבח, בגובה חמש אמות מהקרקע, כדי להכדיל בין הדמים העליונים, דם חטאת בהמה ודם עולת העוף שמקומם בחלקו העליון של המזבח, למעלה מחוט הסיקרא, לדמים התחתונים, דם חטאת העוף, ושאר הדמים של קרבנות בהמה, הניתנים למטה מחוט הסיקרא.

והיסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב, והיה היסוד "אוכל", כלה, בדרום — אמה אחת לפני סוף הצד הדרומי. וכן במזרח היה היסוד כלה אמה אחת לפני סוף הצד המזרחי, ונמצא כי בקרן הדרומית מזרחית היה חסר היסוד אמה מכל צד.

וטעמו של דבר, כי מקומו של המזבח נועד להיות אך ורק בחלקו של שבט בנימין, והגבול בין יהודה ובנימין עבר בדיוק בנקודה זו, ולכן באותה הקרן, שהיתה משטחו של יהודה, לא נבנה היסוד.

משנה ה:

ולמטה בקרן מערבית דרומית של היסוד, היו שני נקבים, כמין שני חוטמין דקין, שהדמים הנתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי יורדין בהן, ומתערבים באמה של המים העוברת בעזרה ויוצאין הדמים דרך האמה לנחל קדרון, וכיון שנעשתה מצוותן שוב אין מועלין בהם, והגזבר של הקדש